

זמן חרותינו

יומי ניסן - בדיקת חמץ - שמחת הרגל

ליקוט מתוך שיחות

תוכן ענינים

- א דחיית מצוות מפני תלמוד תורה
לא לדחות את הלימוד לאחר שישתדרו הענינים / עכשיו
קובעים את כל החיים / שנות הגיל הצעיר – ובין הזמנים /
כאשר יש מצוה שמחוייבים בה / הבטלה בבין הזמנים
מפריעה את כל העלייה / סיכום הדברים
- ז סדר בין הזמנים
לימוד הסוגיות בבין הזמנים / מדברי רבותינו אודות זכות
הלימוד בבין הזמנים / כיצד לנצל את בין הזמנים על הצד
היותר טוב / להיות "מוחזק" / סיכום הדברים
- י הנהגת הבית בימי בין הזמנים
התמסרות לתורה / להחליט מראש כיצד הוא יהיה מרוצה /
"ויהי בבוקר..." – מכתב בענין הנ"ל / מי שמרגיש שלא מגיע
לו כלום תמיד שמח / לשמוח בקשיים שבקיום המצוות /
סיכום הדברים
- יז ההכנות למצוות החג ולימוד התורה
באופן כללי / המחוייב מצד הדין - באופן מעשי - המקומות
הצריכים בדיקה - מה צריך לבדוק - מקומות שצריכים בדיקה יותר
- סיכום הדברים
- כב מצות שמחה ברגל
עיקרי המצוה / מצות עשה דאורייתא / דברים מעשיים /
להתפלל / שלא להמשיך יותר מדאי
- כט והגדת לבנך
המקור למנהג ישראל ליל הסדר ברוב עם / בעבור זה –
שיקבע באופן מוחשי / צורת עריכת הסדר / לשון הגרע"א
בקדושת ויקרת הלילה

דחיית מצוות מפני תלמוד תורה

לא לדחות את הלימוד לאחר שיסדרו העניינים

איתא בגמרא מועד קטן ט' א' שרבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים למדו אצל רבי שמעון בן יוחאי, וכשנפטרו ממנו אמר רבי שמעון בר יוחאי לבנו בני אדם הללו אנשים של צורה הם, לך אליהם שיברכוך, וכשהלך מצאם עוסקים בשתי קושיות של סתירות בין הפסוקים, האחת בענין האם יש לשקול מהי המצוה הגדולה יותר, או לחטוף המצוה הבאה לידו מבלי לשקול אולי המצוה האחרת גדולה יותר, שמצד אחד כתוב במשלי "פֶּלֶס מַעְגַּל רִגְלָהּ וְכָל דֶּרֶכֶיהָ יָפֵנוּ", משמע שיש לשקול בפלס את משקל המצוות, ומאידך כתוב במשלי "אַרְחַ חַיִּים פֶּן תִּפְּלֹס נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תִדְעֵה", שיש איסור לשקול בפלס "פֶּן תִּפְּלֹס", ותיצו: "לא קשיא, כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, כאן במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים", - זהו כלל לכל המצוות שאם אפשר לעשותם על ידי אחרים יש להעדיף לעשות את המצוה הגדולה יותר, ולגבי תלמוד תורה היות ותלמוד תורה כנגד כל המצוות ממילא כשאפשר לעשות המצוה על ידי אחרים עדיף לתלמוד תורה.

ושוב ישבו רבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים ונתקשו בסתירה נוספת בספר משלי, האם יש מצוות ששוות ללימוד התורה, מחד גיסא כתוב על התורה "אַשְׁרֵי אָדָם מִצָּא חֲכָמָה וְאָדָם יִפְקֵי תְבוּנָה, כִּי טוֹב סִתְרָה מִסִּחַר פֶּסֶף וּמִחֲרוֹץ תְּבוּאָתָהּ, יִקְרָה הִיא מִפְּנִינִים¹ וְכָל חֲפָצֶיהָ לֹא יִשּׁוּ בָהּ", משמע שרק "חפצין" דהיינו חפצי העולם הזה לא ישוו בה, אבל חפצי שמים - ישוו בה, ומאידך כתוב על התורה "כִּי טוֹבָה חֲכָמָה מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשּׁוּ בָהּ", משמע כל חפצים אפילו חפצי שמים לא ישוו בה, וגם על זה תירצו, "כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, כאן במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים".

¹ מפנינים (כתיב) מפנינים (קרי).

מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים היינו כשיש לפניו מצות תלמוד תורה, מול מצוה אחרת שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, אף שתלמוד תורה גדול יותר, מכל מקום מוכרח לעסוק במצוה על חשבון לימוד התורה, אבל ביאר בזה הרב זללה"ה, שכל זה דוקא כשהנידון על השעה הזו שהוא מתעסק במצוה, ושוקל איזה מצוה להעדיף, אזי אומרים לו שיעסוק באותה מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, אבל אם העומד לנגדו היא מצוה פלונית מול כל בנין חייו, זהו ודאי משקל אחר, ולכן בשנות הצעירות של בחורים ואברכים, שהלימוד של השנים הללו הוא כל בנן חייהם, הרי שבנין ה"אדם" אינו נדחה משום מצוה, כי הרי אם הוא יתעסק כעת במצוה איננו יודע מה יהיה ממנו בגלל זה, - מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים דוחה תלמוד תורה, אבל אינה דוחה את ה"בן אדם", אינה דוחה את צמיחת ה"תלמיד חכם".

וזה לשון הרב זללה"ה במכתב: "הננו רגילים לפרש דנידון מצוה שאי אפשר להעשות על ידי אחרים שדוחה תלמוד תורה, דהיינו כשהנידון הוא על מצות תלמוד תורה גרידא, אבל כשהאדם בשנות עלייתו, וכל שעת לימוד קובעת גדלותו בימי שנותנו בהם, בזה אין שום מצוה שדוחה לימודו, דכל עתידו בזה ובבא שקולה הרבה כנגד כל מצוה". (מכתבי התעוררות ח"א פ"י ג').

ובמכתב נוסף: "בעיקר הדבר יתכן שהצדק אתו בנוגע לביטול תורה של בני הישיבות, כי למרות שמצד ההלכה נדחה תלמוד תורה בפני כל מצוה עוברת, אבל בגיל הצעיר שכל ביטול תורה עלול להיות כמכריע בעתידו, כידוע שכל ביטול גורר ביטול ועל ידי זה נקבע מקומו בין החלשים, וממילא עתידו בין אלו שעולם הזה לחוד ועולם הבא לחוד, הנני רגיל להורות להחמיר...". (מכתבי התעוררות ח"א פ"י ב').

עכשיו קובעים את כל החיים

הלומדים הצעירים לפעמים לא שמים לב עד כמה הם קובעים לעצמם את כל החיים בשנים המועטות הללו, כי טבע היצר הרע לדחות כל ענין טוב, להראות כאילו עוד יש זמן, והוא עוד יבנה את עצמו בהמשך, "ילד' חושב שבישיבה קטנה הוא כבר "יתפוס" את עצמו, וכשהוא בישיבה קטנה הוא חושב שבישיבה גדולה הוא יגדל, ובישיבה גדולה הוא דוחה את זה לכולל, אבל גם כשהוא מגיע לכולל זה נמשך...

אותו "הילד", עם אותן מחשבות, ורק הפרטים הטכניים משתנים בהתאם לגילו המבוגר, הנה הוא חושב לעצמו כי הוא "רק" יסדר לעצמו את הענין הזה והזה, או לסדר את החובות, יסיים את הסידורים, יגמור עם הטרדות, כשהכל יהיה מסודר, אז... הוא ילמד בשקט וברוגע, ולפעמים זה נראה כמתכנן להתחיל ללמוד ברצינות, רק אחרי המאה ועשרים...

יש אנשים שמשקיעים את שנות חייהם הצעירות כדי לקנות דירה, ואחר כך דירה יותר גדולה, ומגלגלים חובות, והכל סביב האשליה שאחר כך יגיע הזמן שנוכל ללמוד בשקט, אבל זו טעות, כי בשנים האלו צריך לדחות כל דבר, ולנצל אותם בכל מה שאפשר, כי הם קובעים מה הוא יהיה בכל החיים שלו.

הדרך הנכונה היא, שבשנים הללו "ימי הצעירות", בין בשנות הבחורות, ובין בכולל, יש "לתפוס" כל רגע אפשרי, כל מה ששייך לדחות מעליו לזמן יותר מאוחר, בין אם לשעה מאוחרת יותר, ובין אם לשנים יותר מאוחרות, יש לדחות, כי בשנים ההם המבוגרות יותר, לאו בהכרח שכל הפרעה תשנה לו את כל ה"בן אדם", אבל בשנים האלו כל הפרעה קטנה, יש לה מחיר גדול בצביון ה'תלמיד חכם' של כל אחד ואחד, - וכך האדם 'נגמר' מתכנית לתכנית, וה'בינתיים' נופל בלי לשים לב, עד שמוצא את עצמו אחרי כל שנות העליה, - ואז כבר מאוחר מדי!.

לתפוס את עצמו עכשיו!

יש ללמוד ולחשב מהעבר שמי שלא תופס את עצמו היטב, מי שלא נלחם חזק, יכולים כל החיים לעבור לו באותה הצורה, עכשיו זה הזמן! שאין כבר למתי לדחות.

שנות הגיל הצעיר - ובין הזמנים

ישנה מחשבה שמקובלת אצל הרבה צעירים שכשמגיע סוף הזמן הם אומרים לעצמם: "עכשיו בין הזמנים, אפשר להקל מעט מעול התורה, עוד מעט יגיע ה"זמן" הבא ותהיה התלהבות של תחילת זמן".

אבל שוכחים שכבר נמצאים בגיל שכבר אין למתי לדחות יותר... מי שלא ינצל את הכמה שנים הללו, ללימוד רצוף יותר, וליציאה מגדרו בשביל עול התורה, אמנם יתכן

שהוא יהיה אברך טוב ויקר, ולומד ומגדל בניו לתלמוד תורה, אבל הוא לא יצא תלמיד חכם, בשביל לגדול מוכרחים רציפות מתמדת, ואין למתי לדחות.

אדם שמשקיע בלימוד בשנות חייו הצעירות, יש לו אחר כך מה להנחיל לילדיו, ועצם הדבר שיש לילדים אבא בעל מעלה רוחנית, ולא שהוא מצפה שהם יהיו יותר ממנו... זו דמות אחרת, כי יש להם את מי לראות וממי ללמוד...

אין למתי לדחות! וזה ענין שנוגע גם לשאר ימות השנה, כי היצר הרע מטעה את האדם בכל החיים עם העתיד הטוב שיהיה לבסוף, אבל צריך להחליט, שעכשיו זו נקודת הסוף!.

ליזהר מאוד שלא לקבל את ההרגשה "סוף סוף זה בין הזמנים".

הדברים אמורים אל מי שיודע ליהנות מהלימוד, ויש לו סיפוק מהתעלות, וחושב שהלימוד בבין הזמנים הוא לפני משורת הדין, ויש מצב של ביטול תורה שאינו מזיק כל כך, והגדולים בדורות שעברו שהיו נוסעים לנפוש במקום מרחצאות והחלפת האויר, לא פסקו מללמוד בכל מקום שהיו, ראשי הישיבות שנסעו עם הבחורים עסקו בתורה כל הזמן, מלבד איזה שעות שחיזקו את הבחורים באוירה של שיחת חולין של תלמידי חכמים, ללמוד, ולהדריך, ולחבב.

מי שמרגיש שהוא "חנוק" מהלימוד והוא חייב להשתחרר, הוא בבעיה, ואדם כזה אכן גם במשך כל השנה מרגיש "שחונקים אותו", אבל כשחושבים על האמת של הענין, יודעים שאם רוצים לשמור על העליה ובנין החיים כתלמיד חכם, חייבים לשמור על התקופה הזו בשביל להישאר ברמה התורנית ובקשר עם התורה, אם משקל החיים נכון לנגד העיניים לא מרגישים 'חנוק', הרי עוסקים באתגר החיים.

כאשר יש מצוה שמחוייבים בה

סיפרו בשם הרב זללה"ה שאמר לאיזה בחור "היצר הרע אינו מגיע ואומר לבחור בעל מעלה "אל תלמד", הרי הוא מיד יגרש אותו בכח, אלא הוא פועל בחכמה, וכשרואה שהבחור מתיישב ללמוד הוא ניגש אליו ואומר לו "ראה, הנה יש כאן מצוה שרק אתה יכול לעשותה, וממש אי אפשר לעשותה על ידי אחרים, אתה מוכרח ומחוייב על פי

הדין להפסיק ללמוד", והוא נכנע והולך לעשות המצוה ההיא, וכשהוא גומר להתעסק במעשה המצוה ורוצה לשוב ללמוד, מיד מגיע אליו עם מצוה אחרת, שגם היא גדולה עד מאוד, ואין שום היתר לדחותה כי הרי אי אפשר לעשותה על ידי אחרים, "מצוה גוררת מצוה" וכך בכל שבעים שנותיו הוא "עוסק במצוות" ולא לומד כפי הראוי לו, כי הרי אסור לו ללמוד הוא מוכרח לעסוק במצוה".

המשיך הרב זללה"ה **"וכיצד באמת צריך לנהוג?** כאשר היצר הרע מגיע ואומר יש מצוה דחופה מאוד שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, שואלים את היצר, אכן כך, אבל תוספות אחד אפשר להספיק ללמוד קודם לכן?, כמה שורות גמרא אפשר? לתפוס את הרגע הזה!, ואחר כך עוד כמה שורות, ואחר כך עוד תוספות ועוד תוספות, ובינתיים יש סייעתא דשמיא, ולפעמים מסתדר בקלות ולפעמים המצוה נעשית על ידי אחרים, וכך בכל ימיו הוא עוסק בתורה, אף שהיו נגדו מצוות לרוב שלכאורה לא היה אפשר לעשותם על ידי אחרים".

הבטלה בבין הזמנים מפריעה את כל העלייה

הדברים הללו נכונים בכל השנה אבל יש השפעה מיוחדת על בניית ה"תלמיד חכם" בבין הזמנים, כי מי שלא מנצל את בין הזמנים, וממילא הוא יורד מהמצב הרוחני שהוא היה בו באמצע הזמן, אף שבתחילת הזמן הוא יתחיל מחדש בהתלהבות, אבל זו התחלה חדשה, הוא אף פעם לא מוסיף את העלייה של תחילת הזמן אחרי הקומה שהוא אחז בה בסוף הזמן הקודם, ובודאי שיש דברים שנשארים מהעלייה, ולא הכל הולך לאיבוד לגמרי, אבל חסר לו את הכח של קומה על גבי קומה, שכל זמן שנמשך מהזמן הקודם בלי הפסקת הירידה של בין הזמנים זו קומה נוספת בבנין התלמיד חכם².

² פעם הרב זללה"ה הלך בדרך לשמחת תורה, ונאנח על הביטול תורה שסביב חג הסוכות, אמרתי והרי כשהיו נוסעים לבית המקדש היה מזה יותר ביטול תורה, שהיו נוסעים על חמור מסע של כמה ימים, ואמר הרב זללה"ה ששם הרוחניות שהיו מקבלים מכך השלימה את ההפסדים ברוחניות, ע"כ, למדנו מכך שמלבד הענין של ביטול תורה יש גם את הענין של רציפות בלימוד התורה בשביל לשמור על הרמה הרוחנית שהוא היה בה באמצע הזמן.

אסור ח"ו לחלק לעצמו את הזמנים כאילו יש זמן ויש סוף זמן ויש בין הזמנים ובתחילת הזמן הוא יתחיל במרץ ובהתלהבות, הצינון הזה מלבד ההפסד העצמי שבהפסקות, הרי זה גורם שהוא לא יהיה אדם שמספיק קשור לתורה, כי הרי יש זמן שלא לומדים.

אמנם נכון שאי אפשר להתעלם מכך שיש לכולם הפרעות בבין הזמנים, אבל צריך להשקיע כל מאמץ לשמור על עליית הזמן שלא תלך לאיבוד, שהזמן הבא יתחיל מנקודת העלייה של הזמן הקודם.

סיכום הדברים

א. מי שרוצה לזכות בכתרה של תורה, עליו להתייחס בשנות צעירותו לכל רגע כרגע הקובע את מצבו בכל שנות חייו, ועל הרוב כמעט כל המצוות נדחות מפני תלמוד תורה של שנות הגיל הצעיר.

ב. עד כמה ששומר על עצמו שלא לרדת מדרגתו בימי בין הזמנים, כך תהיה יותר תועלת בעלייתו בזמן הבא, קומה נוספת בבנין האישיות, ולא כבניה מחדש.

ג. גם כאשר נראה שממש מוכרחים להתעסק באיזו מצוה אחרת, תמיד ניתן למשוך עוד רגע בלימוד, והרגע הזה ערכו עצום, מלבד מה שהרבה פעמים זוכים למשוך אליו עוד רגעים ושעות נוספות.

ד. העיקר הגדול: בחור ואברך שלא הגיע למצב של שקיעות והתמדה, זה בגלל שכל פעם התחיל מחדש, אבל אם היה שומר על רציפות בעלייתו, היה מצליח לשבור את היצר הרע ולהפוך למציאות אחרת, להיות כמו אלו שכבר שקועים בכל עת, והיסוד של בעיה זו הוא בזמנים שבין לבין, בבין הזמנים, וכן באמצע הזמן בבין הסדרים וכיו"ב.

סדר בין הזמנים

לימוד הסוגיות בבין הזמנים

הרציפות של כח התורה זהו המשפיע הגדול, ואי אפשר להצליח לשמור על כך בלי להקדיש לזה מלחמה, ואם יש זמן קשה כמו בין הזמנים, לומדים בצורה יותר קלה, והעיקר משקיעים את הזמן שיהיה רצוף בתורה, ואז כשמגיעים לתחילת הזמן לא מגיעים שוב מתוך הירידה, ולא מתחילים כל פעם מחדש מא' ב'.

עלינו להתבונן הרבה מאוד מה ניתן לעשות כדי שבין הזמנים לא יהווה ירידה, אדם שבטל מן התורה הוא בירידה, וזו מציאות קיימת גם אם הוא לא אשם בכך, גם אם הוא אנוס ומאוד קשה לו.

יבא אדם ויאמר הייתי אנוס הייתי חייב לעזור ולא יכולתי ללמוד..., - - - אמנם אתה אנוס, אולי לא יתבעו אותך שעשית שלא כהוגן, אבל תדע שכל החיים וכל העתיד שלך נמצאים פה, אל תשלה את עצמך, עכשיו זה הסוף!, אם לא תלמד כראוי בשנים האלו, אתה עלול לאבד את התואר תלמיד חכם.

מדברי רבותינו אודות זכות הלימוד בבין הזמנים

"וסייעתא דשמיא מיוחדת קיימת למתעסקים בתורה בזמן שהרבה קורים לו בין הזמנים וממעטים בלימוד, והלימוד כולו לשמה". (מכתבי התעוררות חלק א' פרק ב' ד').

הרה"צ ר' דב יפה ז"ל סיפר שהוא שאל את החזון איש מה עושים בבין הזמנים, והחזון איש אמר לו "בבין הזמנים לומדים כפול", והוא שאל והרי צריכים לנוח, והחזון איש השיב לו "על ידי בטלה לא נחים".

עוד סיפר שהוא שאל את החזון איש למה שלא יצאו הבחורים בבין הזמנים להתעסק בהצלת נפשות, והחזון איש השיב שכל בחור הוא במעמד של "ספק גדול הדור" וכל פעילות שכזו יכולה לסכן אותו.

הגרד"ל שליט"א מספר שלפני בין הזמנים הוא הלך לחזון איש כדי ליפרד ממנו ולהתברך, החזון איש אמר לו בהלצה "נו, בבין הזמנים הרי אסור ללמוד", "אבל לי יש היתר..." "בשעת הדחק אתה יכול לסמוך על ההיתר שלי".

והגרד"ל סיפר שהחזון איש אמר את הדברים בנעימות הקול ובחביבות מיוחדת עם כל "הניגון" כך שהדברים חדרו ללב עם רגש מיוחד, ובאותו בין הזמנים הוא למד בזכות ה'היתר' הזה בכפל כפליים.

והרב זללה"ה היה מתאונן על כך שיש שחושבים כאילו יש איזה צורך להפסיק ללמוד בימי בין הזמנים, וכה היה אומר, "מימי לא ראיתי בעל מכולת שיראה לנכון לסגור את חנותו, בגלל שצריך לנפוש, כי הרי יש רווחים, ואי אפשר להפסיק להרויח, והרי כאן הוא ריוח לנצח נצחים, ואילו בבין הזמנים בקלות מחליטים על זמנים רבים שצריך להפסיק ולנוח".

עוד היה רגיל הרבה לומר לבחורים, "מה בין זמן לבין הזמנים? - החילוק הוא שבאמצע הזמן הרי יש "סדרים" וממילא יש "בין הסדרים", אבל בבין הזמנים שאין סדרים, ממילא גם אין "בין הסדרים", כל היום כולו מוקדש ללימוד התורה".

ביצד לנצל את בין הזמנים על הצד היותר טוב

ויש לכל אחד להתבונן לפי טבעו וחשקו כיצד להמשיך את לימודי ה"זמן" בבין הזמנים, למרות כל הקשיים שמסביב, ויש שנמשך יותר להשלים את ה"בחורים" שנשאר בלימוד הסוגיות של הזמן הקודם, וכן להשלים את המסכת הקודמת למלא את החורים שיש לו בה, וללמוד את הדפים בבקיות שלא נלמדו, או ללמוד השלחן ערוך על הסוגיות הללו היטב, ולעשות סדרים מחייבים לכך.

ולפעמים מועיל יותר להכין את הלימוד של הזמן הבא, באופן של לימוד בקיאות טובה עם כתיבת הערות, אבל צריך להדגיש שלימוד הבקיאות הזה צריך להעשות בצורה

עיונית, (אמנם המעלה של לימוד הבקיות שלא כל הפרעה מפסידה אותו כל כך, אבל מצד שני צריך שיהיה הלימוד כהוגן ולא רק לצאת ידי חובת קריאה).

סוף דבר, העיקר לבחור לימוד שיחזיק בו בצורה טובה.

עוד שמענו מהרה"צ רבי דב יפה זצ"ל שבבחרותו הוא שאל את החזון איש: מאחר והוא למד במשך הזמן וציין לעצמו את החידושים שחידש, וכעת הוא רוצה לסדר אותם בכתיבה מסודרת ונאה בחול המועד, וזה יעזור לו גם להתמיד יותר, והשאלה היתה היות ועצם החידוש אינו "דבר האבד" כיון שהוא כבר כתוב, והוא רק רוצה "לסדר אותו" על הכתב, שמא זה אסור בחול המועד.

והחזון איש השיב לו "בתורה - הכל זה דבר האבד".

ופעם סיפרתי את הסיפור הנ"ל להרב זללה"ה ואמר על זה: "ניצול הזמן אין לך דבר האבד גדול מזה".

להיות "מוחזק"

הכלל בכל החיים, ובפרט בבין הזמנים, ובפרט בבין הזמנים של פסח, "להיות מוחזק", אם יש שעה שיכולים ללמוד יש לחטוף אותה וללמוד, ולא לקבוע את סדר היום באופן שיסדר תחילה את כל הדברים, כאילו בשביל שאחר כך הוא יוכל ללמוד בשקט.

נצל כל שעה מן היום ברגע שניתן, ללמוד בבוקר ולדחות העיסוקים לאחר הצהרים, ולכל הפחות להישאר אחרי התפילה בבוקר שעה שעתיים, ואז יש סייעתא דשמיא שכל העניינים האחרים יסתדרו מהר יותר, וצריך לעשות סדרים גם של בקיאות וגם של לימודים קטנים בין זמן לזמן, "להיות מוחזק", באותם זמנים קצרים שאי אפשר להיכנס בהם לעומק הסוגיא.

מי שיכול לסדר לעצמו חברותא לאחר התפילה לשעה או שעתיים, זה יכול לעזור לו הרבה, כי טובים השנים מן האחד שאם יפולו האחד יקים את חברו, בזכות האי נעימות מהחברותא הוא מוכרח לקבוע את עיתותיו, וגם בבית הדברים מתקבלים יותר ברצון כי הרי הוא מוכרח יש לו חברותא, וגם אי אפשר לדחות לאחר זמן כי הוא מפסיד לשני, ויש בזה ענין נוסף בזמנים שהראש טרוד במחשבות שונות, שהלימוד בחברותא "תופס" יותר את הראש.

מי שטועה וחושב שאחרי שנסתדר נוכל ללמוד בשקט, טועה טעות של כל החיים, אלא יש לחטוף מה שאפשר כרגע, וזה נכון גם מצד המציאות וגם מצד הסייעתא דשמיא.

סיכום הדברים

- א. להתייחס בכובד ראש להצלחת בין הזמנים כי הרי כל הצלחת החיים טמונה כאן.
- ב. בכל יום יש להקדים ללמוד עד כמה שניתן, ואחר כך לגשת לשאר המצוות המוכרחות.
- ג. מן הנכון לקבוע לימוד בחברותא או ביחידי בסמוך לתפילת שחרית, לכל הפחות לשעה או שתיים.
- ד. כמה רעיונות ללימוד בבין הזמנים: להשלים את ה"חורים" שנשאר בלימוד של הזמן הקודם, להשלים את המסכת הקודמת, וכן ללמוד את הדפים בבקאות שלא נלמדו, או ללמוד שו"ע היטב, או להכין את הלימוד של הזמן הבא.

הנהגת הבית בימי בין הזמנים

התמסרות לתורה

הנהגת הבית בענין המסירות לתורה בימי בין הזמנים, הדבר תלוי עד כמה הלומד בעצמו שמח עם ההתמסרות לתורה, מי שחדור בהרגשה שעול התורה הוא אתגר חייו, וזו השאיפה הרוחנית שלו, והוא מרגיש בזה שמחה והתלהבות, גם בני הבית יושפעו מכך, וגם הסייעתא דשמיא תהיה בהתאם, מה שאין כן מי שלא מספיק שִׁמְח עם התורה, והוא מרגיש בדרגה מסויימת כעין 'חוב' המוטל עליו בעל כרחו, אזי גם בבית מרגישים כן, כי הרי לאף אחד לא קל, אלא שמתמסרים למטרה המשותפת, ואם

הוא בעצמו לא מספיק חדור במטרה הזו, או אם הוא מתבטל בכל מיני הזדמנויות, וכשהוא מדבר בטלפון או בשיחת רעים הוא מאריך, אזי כשמבקשים ממנו בבית לעזור מעט והוא אומר שהוא חייב ללכת ללמוד זה אכן מקומם.

הרבה פעמים אפשר לראות אדם שצועק "ביטול תורה" "ביטול תורה" בהזדמנויות שונות, אבל הוא בעצמו "מבזבז" הרבה מהזמן ולפעמים הוא כלל לא שם לב שזה ביטול תורה, אבל על הסובבים הדבר משפיע שכבר גם הם אינם מייקרים כל רגע של תורה שלו.

צריך לזכור שכמו שאצל אנשים תלמוד תורה זה הדבר הכי גדול, וביטול תורה הוא העונש הכי גדול, כך גם אצל נשים, וכמו שאמרו בגמ' ברכות י"ז א' נשים במאי זכיין לעולם הבא בשותפותן בתורת בעליהן ובניהן, אבל הרגשתם תלויה כמה הבעל מרגיש שזו האחריות והתשוקה והשמחה וההתעלות שלו, וההתייחסות וההרגשה בהתאם.

אדם שאצלו לימוד התורה הוא בעצלתיים וממילא גם אצל בני ביתו כן, אזי בהכרח הוא נעשה אנוס, אנוס באמת, כעת כבר אין לו אפשרות להניח הכל וללכת ללמוד, זהו גלגל של מציאות חיים שהאדם גורם בעצמו, כאשר הוא יטען שהוא היה אנוס, ולא היתה לו אפשרות ללמוד, יאמרו לו, אכן עכשיו אתה אנוס, אבל מה שאתה במצב הזה אתה גרמת את זה, - לא מדובר כאן על מי שרוצה להתבטל חס וחלילה, ולהדיא מבזבז את זמנו, אלא אף מי שלא יודע לשקול נכון את משקל העדיפויות בחיים, הוא איננו רוצה להתבטל, הבטלה כואבת לו, הוא מאוד רוצה ללמוד, אבל כשיסתדרו העניינים אלו ואלו, ואז... יהיה לו שקט...

סוף דבר: כל ההצלחה תלויה עד כמה האדם מרגיש שזה "החיים" שלו.

להחליט מראש כיצד הוא יהיה מרוצה

כאשר אנו עומדים בפתח בין הזמנים, ולנגד עינינו אתגרים רבים, שנצליח ללמוד ולהתעלות, ושיתנהלו כל ענייני הבית על הצד היותר טוב, ושנתענג ונשמח בחג, וגם נספיק לנוח, וניגשים להשקיע בכל התחומים, מן הראוי להתבונן בהסתכלות נכונה

ולהחליט אלו דברים נעימים לשעה וגם זה במידה מוגבלת, ואלו דברים משאירים טעם טוב אמיתי וקבוע, ובהתאם לכך לקבוע כמה להשקיע בכל פרט, ובמה לתת מקום לאכזבה כאשר לא מצליחים למלא כל משאלותינו במלואם.

לחשוב בתחילת בין הזמנים כאילו הוא עומד עכשיו לאחר בין הזמנים, באיזו צורה הוא מסכם לעצמו שהיה בין הזמנים מוצלח ושהוא מרוצה מעצמו, מתי הוא יחשוב שהיה טוב, האם כשהיה לו שקט? האם בכך שהוא יכל לישון מספיק? האם בכך שהיה לו מה לאכול? מתי הוא ירגיש סיפוק שהשנה היה בין הזמנים מוצלח? מתי ישאר לו טעם טוב מבין הזמנים?.

המציאות היא שאדם ששָׁכַל בריא לא יוצא מרוצה מזה שהוא ישן שבוע או שבועיים ברוגע, וגם לא מסעודות גדולות, כי אלו דברים שעוברים ולא נשאר מהם סיפוק, - גם אם נמצא אדם שיש לו את כל המנוחה והשלווה, ברגע שיש לו איזה צער קטן או אי נעימות ומריבה, הרי זה מוריד לו כמעט את כל השלווה גם אם זה היה רק פעם אחת.

מי שמחליט שהוא רוצה לצאת עם הרגשה טובה מהחג הזה, הדבר ברור שזה רק על ידי תורה ומעשים טובים, אם הוא התמסר ללימוד התורה, ואם הוא הצליח לעבור את החג בלי שום כעס וכיו"ב, ואם הוא הקריב מעצמו לכך, רק מזה יהיה לו סיפוק, ואחרי שהוא מחדד את הדברים הללו, אזי גם אם לא היה הכל בדיוק כמו שרצה ותכנן, הרי שאם הוא יודע היטב מהו האתגר שלו, הוא יעבור את כל השאר יותר בקלות, כי באתגר העיקרי הוא הרי כמו שרצה.

ועד כמה שלכאורה הדבר פשוט לכל אחד שסיפוק אמיתי יהיה רק כאשר יוכל לומר לעצמו למדתי הרבה, רק כשירגיש שהצליח מבחינה רוחנית, אבל הדבר הזה צריך חידוד! יתבונן כל אחד לעצמו, מה ישאר לו מכל הבין הזמנים, ולפי זה יקבע את מחשבותיו, ממה לשמוח ולהיות מרוצה כשמצליח, ולהתאכזב כשלא מצליח.

ולכשיתבונן - יראה שיש הרבה דברים שמשקיעים בהם הרבה כדבר המובן מאליו, ומתאכזבים רבות במניעתם, ובהתבוננות נכונה מבעוד מועד, כמה המשקל הנכון לדברים הללו, מול משקל של לימוד תורה, מול משקל של עלייה רוחנית, הרבה יותר קל לגמדם את ההתייחסות אליהם.

"ויהי בבוקר..." - מכתב בענין הנ"ל

א"ה, ראיתי להעתיק בזה מכתב שנכתב לאדם פרטי לפני שנים רבות, להמחשת הענין הנ"ל בדרך משל:

"... אנחנו מקוים שהשנה יהיה קל ונוח ונעים בס"ד, והכל מתוך שלווה, נוכל לנוח הרבה, ולטייל בנעימות, ושלא יחסר לנו כל טוב, לא יכעיס אותנו שום אדם ושום פגע, שמחת חג אמיתית, כמובן שנקבל אורחים ונשפיע להם מעודף השפע שזכינו, ונזכה גם ללמוד הרבה תורה, ונצפה לעלייה רוחנית אמיתית בכל המובנים.

ויהי בבוקר בהקיצנו מהחלומות, ונתפּעם רוחנו, שפע המטעמים אין בו כדי להַשְׂבִּיעַ את הארץ, הרבה פחות ממה שתיכַננו, השלוה לא מושלמת כל כך, האורחים הגיעו בדיוק בזמן שהיה בדעתנו "למינח פורתא", פלוני לא הגיב לפי כבודינו, ואלמוני לא מיהר לשמוע בקולינו, ציפינו להערכה גדולה על רוב מאמצינו ונתאכזבנו וכו', ועברו הימים בלי טעם טוב כפי המצופה, את הטוב שכחנו מהר ואת הפחות טוב קשה לשכוח, וזה מעכיר עלינו את ההרגשה אם מעט ואם הרבה.

פגשנו ידיד ושאלנו אותו: איך עבר עליך החג?, והנה הוא שמח וטוב לב, לא העיק עליו שום דבר, שאלנו אותו מאיפה השגת כל כך הרבה טוב טעם, ואיך עלה בידך לנוח למרות הלחץ הגדול, השיב הידיד קודם כל חשבתי לעצמי לפני החג במה אוכל לשמוח שמחה אמיתית לאחר החג, הרי האכילה והשינה שאשמח בהם בחג לא ישאירו לי אלא "כְּבִידוֹת", והמנוחה בודאי תשתכח ממני, והעלייה הרוחנית - שאני מאמין לעצמי שזו באמת שאיפתי, - ודאי לא תגיע מזה, ואם אחפש את שלותי רבים האכזבות כידוע.

לכן התבוננתי והחלטתי שאציב לעצמי מטרות אחרות בשמחת החג, ורשמתי על דף הדברים הבאים:

א. אשמח אם אצליח לשמח אחרים.

ב. אשמח אם אצליח להתגבר ולתת משלי.

ג. אשמח אם יעלה בידי לתפוס כל יום כמה שעות של לימוד בחברותא.

ד. אשמח אם לכל הפחות תפילה אחת ביום תהיה בהרגשת קירבה יתירה כראוי לימים נעלים אלו.

ה. אשמח אם אבין היטב שאם לא אקבל מחמאות זכותי גדולה יותר.

והסוף היה כך: בהתחלה הייתי צריך להזכיר לעצמי את המטרות הנ"ל, ואחר כך מהר מאוד נהפך הכל, הייתי מלא שמחה כשעלה בידי להגיע למטרה, ומצוה גוררת מצוה, זכיתי ללמוד גם קודם שהשגתי את כל מטרותי, נתתי משלי וקבלתי כפול, שמחתי בשמחת אחרים ושמחתי גדלה מעל ומעבר למצופה, לא הרגשתי קושי בטורח ובעמל, כי הרגשתי שאני עוזר לעצמי ומשיג את המטרות, כולם נהנו בסביבתי והרבו עלי תהילה, אבל אני לא חפשתי את זה, כי זה נוגד את סעיף ה', התהלכתי כל היום עם הרגשת סיפוק נפלאה, לא היה אפשר לאכזב אותי, אלא אם ראיתי אורח שלא מרוצה, אבל לי לא היה חסר כלום, עבר החג והשמחה לא נשכחה, הרגשתי שהתקדמתי, הרגשתי שהשגתי מטרות רוחניות שאינם נשכחות, הרגשתי שיש כיווני מחשבה שיכולים לעזור יותר מהמתוק לחיך, שיש מחשבות גדולות יותר ממה שילדים מבינים.

בברכה לשמחה אמיתית, שמחת הידיד האמיתי, ולא המציג עצמו כאוהב ואינו אלא אויב". (ע"כ מתוך מכתב).

מי שמרגיש שלא מגיע לו כלום תמיד שמח

ענין נוסף שניתן להפוך על ידי הסתכלות נכונה מבעוד מועד: לפעמים אדם מוצא את עצמו בחג במצב שחסר לו איזה דבר, או שיש דברים שאינם מתנהלים כפי שהיה רוצה, וגם בזה הדבר תלוי מהי ההבנה שממנה הוא מתחיל, כי אם הוא יוצא מתוך הנחת יסוד שהכל היה צריך להיות, וכעת הדבר הזה חסר, אז הוא בעצב - חסר לו, אבל אם הוא רואה הכל בהסתכלות נכונה של "קִטְנֵתִי מִכָּל הַחֲסָדִים" ושלא מגיע לו כלום, אזי כל דבר שיש לו הוא מודה ושמח בו כמקבל מתנה, הנה גם את זה נתנו לי, וכמו שנהגו הצדיקים לראות כל דבר שיש לו כמתנה, מה שאין כן כשהוא מרגיש שמגיע לו הכל, שאז כשמשהו חסר לו זה נקרא שלקחו לו.

לחדד את ההסתכלות!

ויש להקדים תפילה פרטית בכל ענין לסייעתא דשמיא, בהנהגה הראויה, ולהצלחת הענין, וככל שהבקשה פרטית יותר על דבר קטן ומסוים, מרגישים יותר את ההשגחה.

לשמוח בקשיים שבקיום המצוות

בכל ענין הקשיים שבשמירת המצוות, יש להזכיר את דברי הגרע"א במכתב על אכילת מרור, שבו הוא מבטיח נאמנה וז"ל "אני מבטיח באמונה במי שיעשה מצוה בחשק ויחשוב בשמחה בזו הרגע אני מקיים מצות הבורא כמעט לא ירגיש מרורות כלל".

לדעת לראות נכון את הקשיים המזדמנים בשמירת המצוות, במקום להצטער על כך שלא הולך בקל, במקום לראות את הקושי כקושי שקרה לי, אדרבה, לשמוח בכך - הנה זכיתי לעשות את המצוה בצער, ולסבול על ידי המצוה, הרי זו שמחה של מצוה, ופעמים שזו נקודת מבחן ונסיון לאדם לראות כיצד הוא מחבב את המצוות. אם אדם מתייחס לכל הקשיים האלו כקשיים של מצוה, הוא לא מרגיש צער, והוא לא מסכן, וכמו שכשהוא שומע סיפור על אדם אחר שהתמסר למצווה מתוך קושי, הוא לא מסתכל עליו ברחמנות אלא להיפך, הוא מרגיש הנה זהו סיפור על צדיק, אין סיבה שכאשר הדבר נוגע לקשיים שלו עצמו הוא יסתכל עליהם בלחץ ובצער.

ההסתכלות הזו מלמדת את האדם לשמוח בכל הקשיים, ובאמת זה נותן לכל מעשי המצוות שלו הסתכלות אחרת.

אבל כשזה מגיע לשעת הלחץ, היצר הרע עושה את האדם עניו ופשוט, וכשמגיע לו את הכבוד של המסירות למצוה, הוא לא נותן לו להרגיש שהוא עושה כעת את הדבר הנעלה ביותר, אלא הוא מזלזל בזה, ומתמקד רק בצער שיש לו מכך.

לסיכום, יש להעריך כל צער, כל הבלגה, כל ויתור למען השני, וכל קושי שיש בקיום המצוות, כאוצר שלא יסולא בפז, ושאין לו ערך עם מצוות שאדם דש בעקביו ובהרגל.

למשל אם בשבת אחת נכבה הגנרטור אדם יכול להיות מזה בצער גדול, אבל אם הוא יעשה לעצמו חשבון שבשביל שבת אחת שהגנרטור לא עובד והוא יושב בחושך - הוא מקבל שכר על כל השנה, שבכך הוא מראה שגם בכל השנה הוא מוכן לשבת כך בחושך, אם לא היה גנרטור, הרי יש לו במה להתעודד למרות הקושי, וכעבור הקושי

תשאר רק השמחה והאוצר, [ופעם התבטא הרב זללה"ה "טוב שמידי פעם מתקלקל הגרנטור ואין חשמל, והננו כמצביעים שכשאין גרנטור, אין חשמל].

אם האוירה תהיה בבית "אשרינו שקידשנו עכשיו את כל השבתות שלנו, עכשיו קיבלנו שכר על הכל, כי הוכחנו שאנחנו גם מוכנים לסבול בשביל השבת", האוירה תהיה נעלה ומרוממת, אבל אם האוירה היא שאנחנו מסכנים נקלענו לבעיה - אין לנו אור בגלל שאנחנו מקפידים על חשמל כשר, אזי ההפסדים מרובים - כל הכבוד שמים של המצוה נפסד, וגם כל העתיד נעשה יותר קשה.

וזה שייך בכל התחומים של קיום המצוות, למשל הנה לפנינו מצוות שמיטה, הפירות קדושים, כי לי הארץ, כולם אוכלים אצל הקדוש ברוך הוא ללא יוצא מן הכלל, יש מצוה לאכול את הפירות בדרגה כזו או אחרת, מתארחים אצל הקדוש ברוך הוא ומקבלים ממנו.

והזהירויות שנצטוינו עליהם הם גם כן חלק של להראות כי לי הארץ, - אם אדם מתייחס לכל ההגבלות ולקשיים כמטרד, השכר שלו בהתאם, והקידוש השם הוא בהתאם, וגם הקושי פי כמה, בן אדם הוא בן אדם יש את הקשיים ויש את התקלות שקורים, אבל יש להזכיר גם את הצד השני שזה עיקר מה שאנו חיים כאן, להרגיש הנה עכשיו אנחנו מרגישים שעושים בשביל השמיטה משהו, אי אפשר לקנות בכל מקום ובכל עת שרוצים, ומוכרחים להזמין, ויש הגבלות מסוימות, וכן ששומרים ולא זורקים את הפסולת, שנוהרים עם הצינור של המזגן שלא יטפטף על צמחים, שלא משתמשים במשהו בגלל שאין להשיגו בהכשר בשנה זו.

סיכום הדברים

א. המצוה הגדולה ביותר היא לימוד תורה, והעונש הגדול ביותר הוא ביטול תורה, - וכך גם אצל נשים בענין ההתמסרות לתורה.

ב. מי ששומר על רגעיו בכל עת, ומנצלם ללימוד, גם כאשר אין הדבר על חשבון עבודות ומצוות אחרות, אזי גם סובביו מבחינים בכך וקובעים על פי זה את סדרי העדיפויות, וכן לאידך גיסא.

ג. האתגר הגדול בימי בין הזמנים שיהיה מרוצה מההתנהגות של עצמו, בין בלימוד, ובין בבין אדם לחבירו, וממילא לא יהיו לו אכזבות שגם אם יהיה לו קצת קשה זהו שכר מצוה.

ד. להתרגל להתייחס לכל קושי סביב ענייני המצוות, כמו שראוי להתייחס אל קשיים של מצוה, ולשמוח בהם, לפי שזה מכפיל את שכרו, ועל זה נאמר וְשִׂבְתֶּם וְרָאִיתֶם בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֶבֶד אֱלֹקִים לְאִשָּׁר לֹא עָבָדוּ, שביארו חז"ל ששניהם צדיקים גמורים, אלא אחד התמסר יותר מחבירו, וזהו המבחן איך הוא נוהג בזמן שסובל מקיום המצוה.

ההכנות למצוות החג ולימוד התורה

באופן כללי

בבואנו להתבונן כיצד לקבוע את ימי בין הזמנים לימים של התעלות, ולא רק של התעסקות בעבודה, יש לחדד:

א. מהי התעסקות המצוה המחוייבת מן הדין, ומהי התעסקות רצויה אך איננה מוכרחת, ובהתאם לכך לשקול את משקל הלימוד כנגדה. - יש להבהיר מה מחוייב מצד הדין ומהו בגדר "נקיון", "נקיון הבית" ו"בדיקת החמץ" זה שני דברים, ומרחק רב ביניהם, וצריך לסדר את סדר המלאכה והחיים בצורה נכונה ובריאה, - לא כל לכולך או אבק הוא חמץ, רוב המקומות אפשר לבדוק ברגע אחד וזה כשר למהדרין מן הדין, וכמו שיתבאר.

ב. לבנות את סדר היום בחכמה, להקדים מה שראוי להקדים ולאחר מה שראוי לאחר, וכמו שכבר נתבאר יש להשתדל ללמוד באותו יום כפי האפשר ולדחות את שאר הדברים, ומכמה טעמים ראוי לעשות כך, כי בזכות הלימוד שהקדים יהא לו סייעתא דשמיא לגמור מהר יותר, או לחסוך לגמרי, ועוד שהמציאות ידועה שאם מקדים

לעסוק בדברים אחרים, נמשכים העניינים, ולבסוף לא מגיע ללימוד, והרבה פעמים זו וזו לא נתקיימה בידם.

ג. ואמנם צריך גם זהירות לאידך גיסא ולהתחשב בבני הבית, ואם יש חשש שישכח דברים מסויימים, ראוי לעשות לעצמו רשימה של מה שצריך להספיק אחה"צ או בערב. - בבבא מציעא נ"ט א' "אמר רבי חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר ולאברם הטיב בעבורה, והיינו דאמר להו רבא לבני מחוזא **אוקירו לנשיכו כי היכי דתתעתרו**", - יש להיות יגרני ללחץ של בני הבית, ולא לזלזל בלחץ הזה, וח"ו לא לדחות בהרגשת שאננות וחוסר התחשבות, להתבונן מה השני מרגיש, ואיך לעזור לו, ומהו הטוב האמיתי בעבורו, וכאשר מתחזקים בלימוד ובשאר עניינים והדבר נעשה בהרגשות משותפות של שני הצדדים, הרגשת הרצון להתחזק והרגשת הקשיים שנפגשים עמם, הכל מתקבל אחרת, וכך יותר נעים ויותר קל, וגם סייעתא דשמיא יותר גדולה, כמו שאמרו בגמרא שם.

פעם אחת אמר הרב זללה"ה לנכדו כשהלך ללמוד עמו לאחר בדיקת חמץ, בדיקת חמץ זהו דרבנן, והחויב ללמוד תורה הוא מדאורייתא, "גמרנו לקיים את הדרבנן עתה נלך לקיים את הדאורייתא".

המהוייב מצד הדין

מן הראוי שלא להכביד יותר מדאי בדקדוק המלאכות לפסח, מלבד עצם הביטול תורה והלחץ המיותר, הנה אמנם ישראל קדושים הם ואף מגררים הכתלים, אבל **המדקדקים יותר מן הראוי מצד הדין, עלול לצאת מכך גם מכשולות**, משום שבסוף כשמתקרב הפסח והזמן דחוק, אם נותרת עוד עבודה יתירה נלחצים ומזניחים דברים עיקריים, כי עיקר הזמן הלך על הידורי הידורים, ומתוך הבלבול נשארים דברים עיקריים שלא השלימו אותם כראוי, מחוסר ברירה וחוסר זמן להתכונן.

ויש שמייחדים את הערב פסח כהזדמנות לנקיון יסודי של הבית, ומשקיעים רוב הזמן בנקיונות בעלמא וסיוד וחידוש הבית, וצריך זהירות שלא להגזים יותר מדאי שלא להפסיד דברים הכרחיים שמזניח מחוסר זמן.

ועל כן יש לברר מהו עיקר הדין בבדיקת חמץ ומהו הידור, ואחר שהאדם יצא ידי חובתו את עיקר הדין של בדיקת חמץ, הרי כל מה שמוסיף מרצונו הטוב הוא מוסיף, וממילא הכל נעשה ברוגע ובשלחה, כפי מה שניתן, לעומת מי שעדיין לא בדק את המקום לעיקר הדין, הרי כל עבודת הנקיון בלחץ ויותר זמן.

באופן מעשי

א. **אבק אינו חמץ, ואף לא כל לכלוך** - גם לכלוך שהיה פעם מתערובת חמץ כגון שנשפך שיירי תבשיל במקרה, או בארון ובשלחן, בדרך כלל זה כבר נפסל מאכילת כלב, ונעשה כעפר, וגם בקל מורידין את העיקר הבולט, ונשאר רק רושם או קרוב לזה.

ב. **רוב המקומות אפשר לבדוק ברגע אחד וזה כשר למהדרין מן הדין.**

ג. בארון בגדים ומגירות ילדים על פי רוב אין בהם חמץ דבוק ולא מפורר בחריצים, ועיקר הבדיקה היא לצורך דברים שהכניסו לשמירה וכיו"ב, [והגר"י פוזן שליט"א היה אומר שהנקיון הזה הוא ודאי יותר טוב מהנקיון של עורב, שמבואר בגמרא פסחים ח' א' ונפסק בשו"ע אורח חיים סימן תל"ג ס"ו שהחצר איננה צריכה בדיקה לפי שעורבין ושאר עופות מצויין שם והם אוכלים כל חמץ שנופל], וממילא די בנקיון רגיל לודא שלא נשארו כזיתים ודברים ראויים, ואמנם רגילים לנקות ולשטוף כל דבר ביסודיות, ואין לזלזל בהידורים אבל צריך לדעת את החשבון ואת הזמן הראוי לכל דבר.

ד. רוב המקומות אפשר לגמור את כל חיוב הבדיקה בהיבט עין בלבד, ולא צריך לחפש לכלוכים כי זה לא חמץ, ובמקומות שצריכים בדיקה יש לבדוקם במישוש היד ועל ידי ראית העין בלא נר, ואח"כ לעבור עם נר או פנס לבדוק במהירות את מה שכבר ראו קודם.

ה. במקומות שקשה לדקדק, כגון שיש סדקים וכיו"ב, אחרי שמוציאים מה שאפשר בקל, פוסלים השאר על ידי שפיכת חומרי ניקוי, ויש מקומות שעוטפים בניילון חד פעמי או נצמד.

ו. **למנוע את הלחץ של ערב פסח:** לעשות סדר בנקיונות עד שרוב הבית יהיה מקום שאין מכניסין בו חמץ (לבדוק מבעוד מועד כמה ארונות בגדים, ולהדביק עליהם איזה סימן שאין מכניסים בו חמץ, ובכך מוריד את הלחץ של מה שצריך להספיק). ראיתי

מעשה שאחד שאל את החזון איש אם כל הבית כבר בדוק ואין מכניסין בו חמץ, ובליל בדיקת חמץ נשאר רק להדליק את הנר ולברך ולכבותו, והשיב: כן!.

ז. כהיום שהמדפים עשויים פורמייקה ופלסטיק די בנקיון טוב ואין צריך לדקדק ולעטפם היטב כפי שנהגו בשנים עברו, כי בעבר היו המדפים עשויים עץ ומתקלפים חתיכות, ודי להניח חתיכות ניילון חד פעמי מלמטה, ולהשתמש רק על זה, וכן במקרה אחרי בדיקת הפירורים.

המקומות הצריכים בדיקה

א. **מקומות שמוכרים לגוי צריך רק לבדוק שלא נשאר שם 'כזית', וזה הרי אפשר לבדוק ברגע קל, ועל כן בכדי למנוע הלחץ ניתן למכור כמה שיותר מקומות לגוי, דהיינו כל המקומות שאין צריכים להשתמש בהם בפסח, ולאחר שיצאו בהם את ידי חובת עיקר הדין שהוא קל מאוד וכמו שנתבאר.**

ב. לענין הרצפה **סומכים על שטיפת הרצפה בצורה טובה**, ולא צריך לבדוק, כמו שביאר בחזון איש שהפירורים שברצפה פגומין ואין צריך לבדוק אחריהם, [והרי גם בפסח יש פירורים ברחוב ונכנסים עם הנעליים הביתה ולא בודקים].

ג. **כל ארונות הבגדים** כיון שאינם משמשים לחמץ, אם אין שם פינה שצריך לחשוש שם לחמץ דבוק, יש **למשש עם היד** אחר שכבר עשו את הנקיון, ובזה ודאי יצא ידי חובה, ולא צריך לדקדק יותר מזה כל שאין פירורים בולטים, ואם יש **איזה חור** שהוא חושש עליו **ירסס עליו חומר הפוסלו**, ואם מוציא את המדפים אין צריך לבדוק אלא את המדף התחתון [שנשאר מחובר], וכן בארונות הספרים.

ד. **כיסים של בגדים** ג"כ אינו דבר מסובך, וראוי לעשותם כמה ימים לפני הפסח מיד אחר שמתכבסים, כדי שלא יהיה עומס ברגע האחרון, (למשל לפני שמגהצים בודקים את הכיסים). - אם **בשעת הכיבוס הכיסים פתוחים** ומוציאים אותם כלפי חוץ, ופותחים אותם היטב עד סוף הזווית הרי זה **כבדיקה**.

מה צריך לבדוק

א. **כתמים ופירורי לכלוך, שאין ניכר להדיא שזה חמץ** גם אם מקורם בחמץ שנפסל לגמרי, וגם אלו שלא נפסלו מאכילת כלב הרי בודאי נפגמו מאכילה ודינם כפירורים

שברצפה שפסק החזו"א להקל, ולכן רוב רובם של הלכוכים אין בהם חובת ביעור, ואמנם מורידין מה שאפשר להוריד בקלות, אבל אין להשקיע בזה מאמץ וזמן.

ב. מנהגנו שלא להכשיר השיש ברותחין מפני שאין סומכין על העירוי להתיר הנחת כלי רותח על השיש, וכיון שכך רגילים שלא להניח חם בפסח על גבי השיש, וכאשר רוצים להניח סיר חם מניחים תחתיו חתיכת עץ או צלחת או מחזיק סירים, כי אין סומכין על שפיכת הרותחין, - ורגילים היום לצפות השיש בנייר כסף, ואף על פי כן נזהרים שלא להניח חם, ובדיעבד אין לחוש.

מקומות שצריכים בדיקה יותר

א. במקומות שיש פירורים גדולים של חמץ שצריך באמת להשקיע יותר עבודה, כמו **במסילות של החלונות**, אפשר לבדקם לאור החמה כדין אכסדרה, ואפשר להזיז כל הפירורים לפינה אחת ע"י מברשת, ולשים לב מה נראה חמץ ומהו רק לכלוך, ומה שלא יורד בקלות יש לפסלו בחומרי ניקוי, ובדרך כלל מה שלא יורד אינו חמץ, וגם אם היה חמץ כבר נפסל מאכילה רגילה, ובפירורים כהאי גוונא יש להקל שבטלים, (וכהיום שיש שואב אבק שמיקל מאד להבטיח הניקיון בזריזות, הרי זו מלאכה קלה).

ב. וכן כפלים של גומיות במקרר שיכול להיות שם חמץ גמור, או גרגירי שומשום שיש בהם טעם חמץ ולא נפסלו, יש לחפש מה שנראה כחמץ ברור ולהוציא, ולאחר שמוציאים את הבעין שנראה לעין יש לפוסלם בחומר ניקוי.

ג. סדקים בכסאות ומטות וספות צריך להתאמץ יותר, כיון שמצוי שם לפעמים חמץ שאינו פגום, ויש לנקות עם שואב אבק או להפכם, ואחר הבדיקה העיקרית יש לרסם בחומר הפוגם.

סיכום הדברים

א. לקבוע סדר העבודות, עד כמה שניתן שהלימוד יהיה קודם לעבודות.

ב. לברר מה עיקר הדין, ועל ידי זה להוריד את הלחץ מקיום מצות בדיקת חמץ, וגם שעל ידי זה יקויים עיקר הדין ביתר הידור ובשלימות, מבלי להיכנס לקולות של הרגע האחרון.

ג. להתחשב בבני הבית בסבלנות ובהבנה ובתפילות.

ד. בכל הקשיים והטורח יש לשתף את הילדים - במצוה ובשכר ובזכות שבקושי הזה.

מצות שמחה ברגל

עיקרי המצוה

מצות עשה מדאורייתא לשמוח ברגל והמצוה היא כל ימי החג בלי הפסק, ואומרים בשם הגר"א שזוהי המצוה היותר קשה לקיימה, להיות בשמחה שבעה ימים בלי להצטער כלל, ומצוה זו נוהגת מדאורייתא גם בזמן הזה, אף על פי שעיקר מצות השמחה היא בקרבן שלמי שמחה ולקיים המצוה בבשר קדשים, ובעוונותינו אין אנחנו יכולים להביא קרבן, מכל מקום כתבו הפוסקים שבכלל מצוה זו לשמוח כל אחד במה שראוי לו, ולכן גם כהיום צריך לשמוח בשאר דברים המשמחים, כל אחד כפי הראוי לו.

עוד יש חיוב לשמח אשתו ובניו ברגל, כמו שמבואר בברייתא פסחים ק"ט א' תנו רבנן חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו ברגל שנאמר וְשִׂמְחָתָּ בְּחֶגְךָ אֶתָּה וּבְנֶךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ, במה משמחם ביין³, רבי יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להם, אנשים בראוי להם - ביין, ונשים בראוי להם - במאי, תני רב יוסף בבבלי בבגדי צבעונין, בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין, תניא רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, שנאמר וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שֶׁם וְשִׂמְחָתָּ לִפְנֵי ד' אֱלֹהֶיךָ, ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר וַיֵּין יְשֻׁמָּח לִבָּב אָנוּשׁ.

³ בר"ח ורי"ף לא גרסו תיבת "ביין", דהיינו שאין לנו בברייתא אלא דברי רבי יהודה.

וז"ל הרמב"ם בהלכות יום טוב פ"ו הי"ז "שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו שנאמר וְשִׂמְחָתָּ בַּחֲגֻגָּהּ וגו', אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו, כיצד הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין".

נשים וקטנים בראוי להן הזכרנו מה שביארו בגמרא נשים בבבל בבגדי צבעונין, בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין, ולשון הירושלמי פ"י ה"א נשים בראוי להם כגון מסנין [מנעלים] וצוצלין [חגורות וכיו"ב], וקטנים בראוי להם כגון אגוזים ולוזין, וכ"ה בשלחן ערוך סי' תקכ"ט ס"ב כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו, ועיין ביאור הלכה שאם אין ידו משגת יקנה להם לכל הפחות מנעלים חדשים לכבוד יום טוב.

והנה המצוה היא לשמוח כל ימי החג בלי הפסקה, ולהתנהג כדרך שאדם נוהג כשרוצה לשמוח, ולכן יש מצוה לאכול בשר קרבן פעמיים בכל יום מימי הרגל ביום ובלילה, שכן היה דרכם לאכול פעמיים ביום סעודה אחת ביום ואחת בלילה, וכשאוכל בשר בכל סעודה השמחה נשארת מסעודה לסעודה.

וענין השמחה בבשר איננה רק בגלל ההנאה של רגע בליעת האוכל, אלא שגורם שמחה בתכונתו, שמשלים לגוף כח ושובע ומילוי צרכיו, לכן האדם שמח מיד באכילתו, כמו ששמח בשתיית היין, אף שעיקר השמחה ביין היא ההשפעה הנגררת זמן מה אחר השתיה, גם בשעת השתיה מרגיש שהגיע לסיפוק תַאֲוָתוֹ מלבד עונג הטעם והבליעה, וזה משפיע עליו להיות שמח, ובפרט בבשר קרבן שיש בו גם השפעות רוחניות של קדושה ושמחת שמים, ונמצא שלם בשמחה רוחנית וגשמית כאחד.

ואמנם בזמננו לרוב בני אדם אין כל כך שמחה ביין, וגם אין השמחה באכילת בשר בכל סעודה⁴, ולכן מקיימין המצוה כל אחד בראוי לו, אבל למדנו שחייב הבשר [בזמן

⁴ ויתבאר בזה עוד להלן.

המקדש או אפילו בזמן הזה] וכן היין כששמחים בו, עיקר מטרתו להיות כל הזמן בשמחה, וזהו חיוב השמחה ביום ובלילה, ולפי זה מי שאוכל בשר ושותה יין ואינו בשמחה אף על פי שקיים את המעשה של המצוה, אבל לא הגיע למטרתה, ואמנם בזמן שבית המקדש קיים יש מצוה לאכול בשר קדשים בכל ענין, אבל בזמן שאין דבר מוגדר אלא כל אחד לפי עניינו, אנשים בראוי להם ונשים בראוי להם, אם כן עיקר המצוה היא השמחה בפועל, ולבקש את האמצעים המביאים לידי שמחה.

ולענין בגדי צבעונין גם כן המצוה היא לשמוח בהם כל החג, אבל נראה שכיון שהבגד נשאר כבגד חדש שבעה ימים הרי שהשמחה בו נמשכת כל החג, ונראה שגם בזמן שבית המקדש קיים בהכרח שהיו מחוייבים גם בשאר מיני שמחה, שהרי לא בכל יום טוב היו יכולים לשמוח בשלמי חגיגה וכגון אם חל יום טוב ראשון בשבת הרי לא היו מקריבין שלמי שמחה בערב יום טוב, שאין הקרבת שלמי שמחה אלא ביום טוב, ועל כרחק שהיו יוצאין מצות שמחה ביין ובבגדי צבעונין ששמחתם נמשכת כל החג, ועוד דבחג השבועות הרי אין מצות שמחה אלא ביום טוב, [ולא בימי התשלומין שאחריו], ואם חל יום טוב של שבועות [בזמנם] בשבת אין אפשרות להקריב קרבן שמחה בשבת, ואף אם מביאים קרבן שמחה בתשלומי עצרת, אבל הרי לא נתקיימה שמחה בחג עצמו, ולמדנו מזה שמדאורייתא יש חיוב שמחה ביין ובגדי צבעונין וכיו"ב.

מצות עשה דאורייתא

ויש לעורר הלבבות שיש כאן מצות עשה דאורייתא, ומן הראוי להשקיע מחשבה ומאמץ איך לקיימה בהידור, כמו שמהדרין בכל המצוות כאתרוג נאה וטלית נאה, וכן במה שנוגע לשמחת בניו ובני ביתו, וכמו שמהדר לחפש עבור בנו לולב יפה ותפילין מהודרות, כן צריך להדר במצות שמחה שלו, ויותר חמורה מצות האב לדאוג לשמחה של בנו ביום טוב משאר מצוות של בנו, לפי שמצות שמחה של בנו היא חובת האב מדאורייתא, ובשאר המצוות זוהי חובת חינוך מדרבנן.

והנה מצות היין ושאר דברים הם רק אמצעים להגיע לעיקר המטרה שהיא שמחה, [ורק בבשר שלמים יש מצוה בעצם האכילה], ומי שאינו שמח ביין אין לו מצוה ביין, ומטעם זה אין נוהגין היום לשתות רביעית יין שזהו השיעור לשמחה בזמנם, ומה שאנו

נוהגין בטעימת מעט יין אין בזה משום שמחה אלא מעט ומעין 'זֶכֶר' לשמחה, וכן הבשר כהיום אינו מעשה המצוה כל כך כבזמן המקדש אלא השתדלות בדברים המביאים לשמחה כמו היין, ולפי זה אם מתנהג בשמחה ולא אכל בשר ויין, אף אם החסיר מעשה המצוה, מכל מקום קיים עיקר כונת המצוה, ואם אכל בשר ושתה יין, והיה עצב אף על פי שקיים מצוה בהשתדלותו במעשים המביאים לידי שמחה, אבל הפסיד עיקר מטרת המצוה, וכן בשמחת אשתו ובני ביתו העיקר היא השמחה שמגיעה כתוצאה מהאגוזים והקליות ומהבגדים החדשים, וכיו"ב, ולכן צריך להתבונן בדרכי השמחה כדי לקיים המצוה, שהעיקר בתוצאה של השמחה.

והרב זללה"ה היה אומר שיש שטן מיוחד לקלקל את השמחת יום טוב⁵, ולפעמים הוא מגיע ברגשי קודש מעורר הלבבות לתשובה וחרטה ולהצטער על עוונותיו וכשלונותיו, אבל מטרתו להשבית שמחת יום טוב, ויש להתבונן בזה ולדעת שהשטן הוא המזמין את זה, ומוכן לעורר רגשות של דביקות אמיתיות בשביל להפסיד את מצות השמחה.

ובזמננו ברוב הטרדות והדחק עד שסוף סוף מכניסים את החג מתוך עמל ומאמצים, (ובפרט כאשר יש הרבה דברים שלא באו על סיפוקם בשלימות, והרבה דברים מאכזבים), קשה לקבל את השלוח להתבונן כיצד לשמוח בחג, ועד שנרגעים מטרדת ערב החג עובר החג, וצריך להחדיר את גודל החיוב והזכות של קיום המצוה הזו, ולהכיר שזו אחת ממצוות ההכנה לחג, כמו שצריך להשיג מצות מהודרות ומרור, כך צריך להשיג שמחה לחג.

ואמנם השמחה אינה באה בהחלטה בלבד 'בלחיצה על כפתור', והדבר משתנה בין אדם לאדם, כל אחד ותכונותיו והמצב המורכב של ביתו, אבל זה לא פוטר אותנו מלבקש עצה ותושיה איך לקיים את המצוה בהידור כמו שאר מצוות החג.

⁵ וענין נוסף איתא בגמרא שבת קמ"ה ב' שבבבל שמחים יותר במועדים מבארץ ישראל, מפני שעל ארץ ישראל נגזרה גזרה להשבית ממנה השמחה בחג דכתיב וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשֻׁשָׁה חֲגֵה חֻדְשָׁה וְשִׁבְתָּה וְכָל מוֹעֵדָה, ואמרו בגמרא שבכל חג באין חיל המלך לצפורי וברוזין בהם, וכן לטבריה בכל חג מגיע השר הנכרי וכיו"ב, כל אלו באין להשבית שמחת החג, ולשון הגמרא שרק בארץ ישראל היתה הקללה, אבל בחוץ לארץ לא נתקללה, ולכן יש שם יותר שמחה בחג.

דברים מעשיים

זכורני כילד קטן שנסענו עם הרב זללה"ה בחול המועד לגן חיות, ובנסיעה חזור שאל נהג המונית אם יש מצוה בחול המועד לבקר בגן החיות, והשיב לו הרב שאין מצוה כזו, אבל יש מצוה לשמח את הילדים והם שמחים בביקור בגן החיות, (אמנם הסיפור היה לפני כששים שנה שהעולם היה נראה אחרת, ואין גן החיות כיום כשל פעם ולא הרחוב, אבל ההשקפה היא אותה השקפה).

ואמנם רגילים לעשות איזה טיול⁶ לשמח בניו ובני ביתו, אבל כפי שנתבאר אין המצוה לקיים 'טיול', אלא לשמוח ולשמח, ואם גם בזה רבים הקושיים והאכזבות שמונעות את השמחה, הן מקושיים טכניים כפי שמצוי בדרכים ובמקומות, והן מהפרעות של אנשים מבחוץ, וחוסר התארגנות נכונה מתוך הבית, וכל כיוצא בזה שיש בהם ריבוי לחץ וחוסר שמחה, הרי שבטיול שכזה יצא שכרו בהפסדו, ולכן בכלל מצות השמחה להכין את עצמו להתבונן בקושיים הצפויים ויקדים תפילה להינצל מזה, ולהתאזר בעצה ועזרה וכיצד להגיב נכון לכל מצב, ולקבל הדברים בשלוה באופן שלא תתבטל השמחה, ויחדיר לעצמו שהוא עוסק במצוה גדולה של שמחת החג, ושעליה נאמר וישמחו בך ישראל מבקשי שמך, ועליה נאמר נגילה ונשמחה בו בהקב"ה, ומקבלים שכר טוב על הטיירה, וממילא אין להתאכזב, אלא להוסיף שמחה בלפוס צערא אגרא. - ולפעמים מועיל יותר טיול קטן עם המשפחה במקום מגוריו בערב אחרי שכלתה רגל מן השוק, או באיזה רחוב צדדי שקט, זה לא דורש התארגנות, ואין בו סיבות מפריעות, וזה מוסיף רוגע ושמחה.

ושמחה נעלה היא השמחה הרוחנית, לרומם את הרגשת החג לשמחה רוחנית, וכגון לספר בכל ארוחה מסיפורי חז"ל וסיפורי צדיקים, או לקבוע זמן ללמד הלכה מסוימת עם המקורות וההסבר ובירור הפרטים, וכן איזה דבר אגדה ומוסר וכיו"ב.

⁶ הזכרנו ה"טיול" כמשל לדבר מוגדר שאפשר להמחיש בו את הנקודות שצריך לשים לב עליהם, אבל ודאי שאין המצוה בטיולים דוקא, והעיקר היא הידיעה וההתבוננות למצות השמחה, ונתינת הלב לזה כל אחד לפי עניינו, ולהתנהג בשמחה אמיתית – לא שמחת הבלגה אלא שמחה פנימית של קיום המצוה, ולצורך זה להתנהג בויתור בנתינה בכבוד ובסבלנות.

על כל אחד להמחיש לעצמו ולבני ביתו את האתגר העומד בפנינו, לקבוע הרגשה של שמחה משותפת, כולם עוזרים להכין כדי לקיים את המצוה הגדולה, לעודד את המסייעים שבזכותם נתקיימה מצוה כראוי, ולעודד את המבליגים והמוותרים, ואם יש בכך קשיים ונסיונות להזכיר עכשיו יום טוב וחבל להפסיד את המצוה, נשתדל יחד לקיימה בהידור, ולשמוח כשזוכים לקיימה בסעודה אחת, ומצוה גוררת מצוה, זכות השמחה תועיל גם לסעודה הבאה, ולהשתדל שיהיה מצב של אורך רוח וסבלנות, וגם כשצריך להעיר לא להעיר בצורת ביקורת.

להתפלל

ההשתדלות הראשונה היא התפילה והתחינה בכל יום ובכל תפלה, לבקש לזכות לקיים המצוה כראוי, ואמנם חז"ל קבעו בקשות אלו בתפילה, וכפי שיתבאר.

בתפילת מוסף וְהַשְׁמִינֵנוּ אֶת בְּרַפְתְּ מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים וְלְשָׁלוֹם לְשִׁמְחָה וְלִשְׁשׁוֹן כְּאִשֶּׁר רָצִיתָ וְאָמַרְתָּ לְבָרְכֵנוּ - לכאורה היכן כתוב בתורה את ברכת המועדים לחיים ולשלום לשמחה ולששון, וביאר הגרי"ז ז"ל מבריסק שהכונה למה שכתוב בסוף פרשת ראה וְהִיִּיתָ אִף שְׂמִיחַ וּפִירֵשׁ רש"י לפי פשוטו אין זה לשון ציווי אלא לשון הבטחה⁷, עד כאן, - וזהו כאשר רצית ואמרת לנו והיית אף שמח, ועל זה אנו מבקשים שנקבל את הברכה להיות אף שמח.

וכן אנחנו מבקשים בתפילה וְהַנְחִילֵנוּ ד' אלקינו בְּשִׁמְחָה וּבְשִׁשׁוֹן מוֹעֲדֵי קֳדְשְׁךָ וְיִשְׁמְחוּ "בְּךָ" יִשְׂרָאֵל מִבְּקָשֵׁי שְׁמֶךָ, חז"ל הוסיפו כן בתפילת יום טוב מלבד מה שמבקשים גם בכל שבת ויו"ט, קֳדְשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֲלָקֵנוּ בְּתוֹרַתְךָ שֶׁבְּעֵינֵינוּ מְטוֹבָךָ וּשְׂמִיחָנוּ בִּישׁוּעָתְךָ.

⁷ והמשך דברי רש"י שם ולפי תלמודו למדו מכאן לרבות ליל יו"ט האחרון לשמחה, עכ"ל, וביאורו שבכל יום טוב אין חיוב בלילה הראשון כל זמן שלא הביאו קרבן שמחה, אבל ביום שמיני עצרת חייבים בשמחה גם בלילה מפני שיש קרבן שמחה מחול המועד, וזהו אף שמח שהשמחה תהא רצופה, ולא יהיה הפסק בלילה מחוה"מ ליום שמיני עצרת, ובליל שביעי של פסח לא צריך ריבוי, כי הכל חג אחד.

ובנוסף לכל זאת יש מקום לתפילה אישית פרטית למה שנוגע משחרית עד מנחה, כל אחד לפי מה שמכיר את הצורך האישי והביתי שלו, וכן ממנחה ועד ערבית ושחרית.

כאשר זוכים שיש בבית את תחושת שמחת החג, אפשר לצאת מהבית לבית המדרש ללמוד כמה שעות בשמחה, כי כולם משתתפים בהבנה, ומרגישים ש"קדשנו במצותיך" "ותן חלקנו בתורתך" שלובים זה עם זה, וממילא ניתן לבקש שבענו מוטובך ושמחנו בישועתך, וטהר ליבנו וגו'.

כל רגע מצוה לעצמה, והשכר על ההשתדלות גדול מאוד, וממילא גם אין להתייאש אם לא הצליחו כל כך ביום אחד.

מצפים מאתנו לשמוח בשמחת החג שבא לקשר את עם ישראל עם הקב"ה במצות שלש רגלים ליראות לפני הקב"ה, להתחבר ולהתקשר ולהתברך, ומכח הקשר הזה מתקיים עם ישראל וזוכה להיות עם ד', ואמנם לצערנו בעונותינו אין בית המקדש קיים, מכל מקום כידוע יש בכל חג כח שפע קדושה מעין החג במקורו, ואפשר להרויח באוירת הקדושה שפע חכמה ויראת שמים וברכה והצלחה כאילו נתראינו לפני הקב"ה בהיכלו, והכל תלוי ברגש השמחה וההתעלות שעל ידי התפלות ולימוד התורה.

שלא להמשך יותר מדאי

כתב הרמב"ם בהלכות יום טוב פ"ו הי"ט אף על פי שאכילה ושתיה במועדות בכלל מצות עשה, לא יהיה אוכל ושותה כל היום כולו, אלא כך היא הדת בבקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וחוזרין לבתיהם ואוכלין, והולכין לבתי מדרשות קורין ושונין עד חצי היום, ואחר חצי היום מתפללין תפילת המנחה, וחוזרין לבתיהם לאכול ולשתות שאר היום עד הלילה, כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשך ביין ובשחוק וקלות ראש, ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה כו' ולא נצטוינו... אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, שנאמר תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל, הא למדת שהעבודה בשמחה, וכן כתב בשלחן ערוך סימן תקכ"ט ס"א ג', ועיין משנה

ברורה שאחר שאכילת שחרית חוזרין לבית המדרש עד זמן מנחה }והיינו מנחה קטנה⁸} ואחר תפלת המנחה חוזרין לבתיהם להתענג עד הלילה.

בכל דבר צריך זהירות, ואמנם המצוה לשמוח כל שבעת הימים, אבל כמו שאין להמשיך בבשר ויין יותר מדאי, כך אין להמשיך בשאר דברים המביאין לידי שמחה אלא במדה מסוימת שיעור שיגרום שמחה לשאר היום, ואין שום היתר לבלות הזמן בטיולים ושאר ביטולים כי חיוב תלמוד תורה וכל המצוות ביום טוב ובחול המועד כבכל השנה, ועוסקין מעט כפי הנצרך להשראת השמחה, ומה שמזכירין טיול זה בגלל שכח טיול אחד משפיע על כל החג כמו בגדי צבעונין, ויש לזכור שהשמחה האמיתית היא מה שהאדם מרגיש סיפוק רוחני, בתורה ובתפלה ובמצוות שבין אדם לחבירו, אלא שגם השמחה בחג זו גם כן מצוה כדכתיב כי חדות ד' היא מעוזכם, ושמחים במה שבחר בנו להיות לו לעם, ובזמנים אלו נצטוינו להראות לפני ד' בבית מקדשו, ולשמוח בחלקנו שנבחרנו להיות עם ד'.

והגדת לבנך

המקור למנהג ישראל ליל הסדר ברוב עם

ממה שנאמר בפרשת בא וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנֵי בְנֶךָ וּבִן בְּנֶךָ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרָיִם, יש רמז שראוי לספר לבן בנו כמו שלמדו מן הפסוק וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבְנֵי בְנֶיךָ, ואמרו כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלה מהר סיני, אף במצוה זו יש ענין סיפור לבני בניו, כי יש רשם שמתקבל יותר מדור קודם, וגם רגש החינוך והלימוד שונה ויש בו השפעות נוספות, ומכאן סמך למנהג ישראל.

⁸ דחצי היום אין הכונה שיש שעות אלא חלק מהיום כמו שכתב הרמב"ן דחצי מטה מנשה היה עשירית מהשבט ונקרא חצי.

ויותר נראה שהמנהג נמשך מקרבן פסח שאמרו בגמרא שהיו מנויים על כל שה לכל הפחות ארבעים וחמישים איש, כדכתיב שה לבית אבות שה לבית ואם ימעט הבית וגו', ואמרו בגמרא "כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא" - שהיו האוכלים מרובים בבית אחד שהגיע לכל אחד כזית בלבד, ואמרו הלל בגגות ברוב עם וקול שיר שמפקיע הגגות, שההד של הקולות האדירים היה נשמע בחוזק כל כך שמזעזע את הגגות שעמדו עליהם וקראו את ההלל, והזעזוע היה גדול כל כך כאילו הולכים לפקוע.

ואמנם יש מעלה בעשיית סדר מצומצם לבני ביתו שבכך יכול לקיים יותר מצות והגדת לבנך לכל בן כפי כוחו, אבל יש גם מעלה בכך שהמעמד גדול שיש יותר רושם לתינוקות, ויש בו ההמחשה שרצו חז"ל שיזכר המעמד המיוחד של ליל הסדר.

בעבור זה - שיקבע באופן מוחשי

בטעם ענין מצות סיפור יציאת מצרים יעוין ברמב"ן סוף פרשת בא⁹, ומבואר בדברי חז"ל שלמדו מן הפסוקים שכונת התורה שסיפור יציאת מצרים יעשה עם המחשה מעשית, כמו שדרשו מהפסוק וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרָא זֶה - לא אֶמְרָתִי אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מִצָּה וּמִרֹר מִנַּחֲמִים לְפָנֶיהָ, ועיקר הענין לומר שנספר יציאת מצרים לבנינו בצורה מוחשית שיקלטו הדברים יותר, וכן דרשו בפסחים ל"ו א' שהתורה מגדירה את המצה לַחֵם עֲנִי - לחם שעונים עליו דברים הרבה, עוני מלשון עניה שעונים עליו דברים, דהיינו שאומרים עליו דברי הגדה,

⁹ וז"ל: ובעבור כי הקדוש ברוך הוא לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואת לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון. והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ ובעזיבת הפסח, והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות, ושנוכיר זה בפינו בבקר ובערב, כמו שאמרו אמת ויציב דאורייתא, ממה שכתוב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ושנעשה סוכה בכל שנה, וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים. וְשָׁמַרְתָּ אֶת יוֹם הַצֵּאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לְבִנְךָ לֵאמֹר בְּעֶבְרָא זֶה הַיּוֹם הֵצִאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. כי הקונה מזוזה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה כבר הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו. עכ"ל ועיין שם עוד.

וכן המבואר במשנה פסחים קט"ו א' ונזכר בהגדה רבן גמליאל הָיָה אוֹמֵר כָּל-שָׁלָא אָמַר שְׁלוּשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח לֹא יֵצֵא יָדֵי חוּבָתוֹ וְאֵלּוּ הֵן, פֶּסַח מִצָּה וּמְרוֹר, מִצָּה זוּ כו' מְרוֹר זֶה כו'.

ועל דרך זה חייבו לאכול ולשתות בהסיבה שבכך יש המחשה לחירות, וקבעו שיספר בצורת שאלה ותשובה שכאשר הבן שואל הוא משתתף יותר בקבלת הדברים, שהשואל מרגיש התשובה יותר על ידי שהוא נשתתף בה בשאלתו, ותיקנו דברים שיראו התינוקות וישאלו, וכבר ערכו לנו חז"ל שלחן עורך בארבע הכוסות והלל וסיפור הגניסים, ואמנם כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, אבל עיקר המצוה נתקיימה בצורת הסדר כתיקון חז"ל שהוא בעצמו מרשים הלבבות.

צורת עריכת הסדר

עיקר מה שאמרו וְכָל הַמְרַבֵּה לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים הֲרִי זֶה מְשַׁבַּח, אריכות הסיפור היא לאחר הסדר עד שתחטפנו שינה, וכפי שהביאו המעשה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שסיפרו עד זמן קריאת שמע של שחרית, ובזמן שבית המקדש היה קיים שהקריבו קרבן פסח היה הסדר זמן מועט מאוד, ובפרט כשחל ערב פסח בשבת שהיו צריכים תחילה לצלות את הקרבן, שגמרו הקרבתו אחר מנחה קטנה, ואחר כך להספיק כל המצוות עד חצות.

ובאמת המקיים הסדר כמו שהוא בהגדה כבר קיים רצון התורה במצוה זו, ויש להזהר שלא להאריך בדרושים בזמן אמירת ההגדה יותר מדאי, לא כעת הזמן להאריך בפירושים בפלפולים ורעיונות דרושים ודיוקים שלא יפסידו את העיקר על ידי האריכות, ויש לחוש שזה מכביד על התינוקות ורבים מהמסובים, ואין זה מוסיף בעיקר כונת המצוה, וכמה שקדו חז"ל למהר כדי שלא ישנו התינוקות ויקיימו כל המצוות בעירנות ובשמחה, וההשפעות של קיום המצוות המעשיות של הלילה מצה ומרור כורך ואפיקומן כדִין, בעירנות ובשמחה, יש להם כח סגולי נפלא גבוה מעל גבוה להשפיע על רגש התועלת של זכירת הנס.

וראוי לשתף התינוקות בדברים הפשוטים ולהמתיק להם הסיפור כל אחד לפי ענינו, ולחלק להם קליות ואגוזים לעוררם ולשמחם. ועיקר מה שרצו חז"ל זהו עצם התמונה

של ליל הסדר בלי שום צורך בתוספות, אמנם ודאי שיש מקום להזכיר קצת דברים קלים ונחמדים לשומעם.

לשון הגרע"א בקדושת ויקראת הלילה

לשון הגרע"א ז"ל במכתב: "בליל פסח יתנהג בקדושה וביראה ולשמוח במצוה שזיכה ד' אותנו בלילה הזה, מצות עשה של קידוש ומצות עשה של אכילת מצה ומצות מרור וד' כוסות ואמירת הלל, אך בתנאי שצריך לזהר שיאכל כזית מצה ברווחה ולא בצמצום, וכמו כן במרור כי אם יחסר מעט מזעיר הפסיד המצות".

"ולדעתי מי שיש לו מוח בקדקדו ומאמין בתורת ד' איך לא יחוס על נפשו ולא יהא מתיירא שמצוה גדולה כזו שאין לזכות בה עד יעבור שנה ומי יודע אם יהיה נפסד בידו, ודי לנו בעוונותינו הרבים במצות הרגילין כמו תפילין וברכת המזון שאין אנו מדקדקים בה, ולמה נעשה כזה במצות אלו רחמנא ליצילן".

"ואף במרור מה גם שקשה לו קצת הלא בכל יום אנו מקבלים לעבוד ד' בכל נפשנו ולמה נקפיד בצער מועט כזה, אני מבטיח באמונה במי שיעשה מצוה בחשק, ויחשוב בשמחה בזו הרגע אני מקיים מצות הבורא, כמעט לא ירגיש מרורות כלל".

"ובפרטות בד' כוסות שמדרכן לדקדק לשתות מעט כמו רביע כוס, או לאותה בושה איך יבעטו מצות בשאט נפשם בלי טענה ובלי כבידות, לדעתי הוא קלות ומניעת היראה למאוד ר"ל, וגדול עונם מנשוא". עכ"ל.